

Г. В. ШЕМАЄВА

H. V. SHEMAJEVA

**ІННОВАЦІЙНА МОДЕЛЬ БІБЛІОТЕЧНОЇ ОСВІТИ:
ПЕРСПЕКТИВА РЕАЛІЗАЦІЇ****THE INNOVATION MODEL OF LIBRARY EDUCATION:
THE TRENDS OF REALIZATION**

Обґрунтовується формування інноваційної моделі бібліотечної освіти на засадах тріади: освіта-наука-інновації; акцентується увага на трансфері знань як третій складовій моделі. Пропонується створення Українсько-європейського бібліотечного центру трансферу знань як напрямку реалізації інноваційної моделі бібліотечної освіти.

Ключові слова: бібліотечна освіта, трикутник знань: освіта-наука-інновації, трансфер знань.

Обосновывается формирование инновационной модели библиотечного образования на основе триады: образование-наука-инновации; акцентируется внимание на трансфере знаний как третьей составляющей модели. Предлагается создание Украинско-европейского библиотечного центра трансфера знаний как направления реализации инновационной модели библиотечного образования.

Ключевые слова: библиотечное образование, треугольник знаний: образование-наука-инновации, трансфер знаний.

The formation of an innovative model of library education based on the triad of: education- science-innovation substantiates, focuses on knowledge transfer as the third component of the model. The creation of the Ukrainian-European library center for knowledge transfer as the direction of the innovative model of library education proposes.

Key words: library education, knowledge triangle: education-science-innovation, knowledge transfer.

Мабутнє бібліотечної освіти значною мірою залежить від того, які будуть основою підготовки бібліотечних спеціалістів. Поширення інтегральних форм і засобів, їх багатофункціональність актуалізують проблеми: формування вміння роботи з джерелами інформації, опанування різних засобів соціальних комунікацій, критичного сприйняття інформації, інформаційного моніторингу, аналізу й оцінки інформації, вміння поєднувати в процесі комунікаційних актів різні інформаційні ресурси відповідно до умов і специфіки діяльності ко-

ристувачів. Виникає проблема збереження інформації, фінансової, юридичної і політичної відповідальності, дотримання норм інтелектуальної власності. Важливо зважати на зміни в організаційній інфраструктурі суспільства, її змістовній частині, системі соціальних комунікацій. Зазначені процеси в інформаційній інфраструктурі суспільства зумовили перегляд світовою професійною спільнотою соціальних вимог і місії бібліотечних організацій, їх інноваційного розвитку на засадах модернізації бібліотечної освіти. Нині надто важливо, щоб сучасний фахівець був готовий до відповідних змін, умів адаптуватися й креативно мислити.

Як свідчить бібліотечна практика, інноваційні зміни стосуються всіх напрямів бібліотечно-інформаційної роботи. Вони позитивно впливають на якість бібліотечного обслуговування та бібліотечних послуг. Об'єктами інноваційної діяльності бібліотек є: інноваційні програми та проекти; нові знання та інтелектуальні продукти; матеріально-технічне забезпечення та процеси автоматизації; організаційні рішення, спрямовані на вдосконалення бібліотечного обслуговування; механізми зміцнення партнерства з різними установами й організаціями; нові підходи та методи бібліотечних послуг. Серед напрямів інноваційної діяльності сучасних українських бібліотек значного поширення набули: опанування новітніх інформаційно-комп'ютерних та Інтернет-технологій; розширення доступу користувачів до світових інформаційних ресурсів; виробництво інноваційних інформаційних продуктів та послуг; поцифрування найціннішої частини бібліотечних фондів; реалізація галузевих і регіональних корпоративних проектів як інструмента формування розподіленого фонду Національної електронної бібліотеки України. Існування більшості напрямів інноваційної діяльності стало можливим завдяки програмам і проектам Міжнародного фонду «Відродження» й IREX. Зокрема, надзвичайно важливе значення має програма «Бібліоміст», яка передбачає подолання інформаційної нерівності, модернізуючи публічні бібліотеки; Програма сприяння Парламенту України II, в рамках якої створено мережу пунктів доступу громадян до інформації органів державної влади в бібліотеках України, та інше [3].

Нові форми бібліотечної діяльності потребують відповідної підготовки кадрів до виконання їх ролі в сучасному суспільстві. Слід зауважити, що українські освітні заклади бібліотечного спрямування дедалі активніше пропонують різноманітні навчальні програми, спрямовані на розвиток науково-дослідницької й інноваційної діяльності. Незважаючи на це, розробка чітких стратегічних орієнти-

рів розвитку інноваційної моделі бібліотечної освіти ускладнюється розбіжністю поглядів учених на напрями і зміст освітніх реформ та іншими негативними чинниками. Впливають також загальнополітичні, державно-правові проблеми, національні особливості розвитку освіти. Крім того, важливим є подолання пасивності науково-педагогічного персоналу. Невирішеність проблем обов'язково призводять до серйозного відставання, що нині й спостерігається. Існуюча в Україні система підготовки бібліотечних фахівців не сприяє підвищенню їх конкурентоспроможності на ринку праці: зміст навчання занадто теоретизований та відірваний від практики; майже немає можливостей вивчення зарубіжного досвіду підготовки кадрів, обміну студентами та викладачами; є суттєві розбіжності в концептуальних підходах до підготовки бакалаврів та магістрів, навчальні програми яких занадто спеціалізовані, фрагментарні, не спрямовані на формування цілісного комплексу базових та професійних компетенцій майбутніх бібліотекарів; не підтримується на достатньому рівні діалог ВНЗ із суспільством. Відставання бібліотечної освіти від вимог сучасності відзначають і зарубіжні фахівці й дослідники [6].

Безперечно, створення комфортного інформаційно-комунікаційного середовища для задоволення потреб суспільства й особистісного розвитку громадян потребує підготовки висококваліфікованих кадрів на основі провідного європейського досвіду. Тому переосмислення моделі підготовки бібліотечних кадрів в Україні є актуальною проблемою.

Однією з домінуючих моделей освіти взагалі та бібліотечної освіти зокрема визнано інноваційну модель, що ґрунтується на трикутнику знань: освіта, наука, інновації. Зазначена концепція закладена в документах Болонського процесу, в Лісабонській декларації, де підкреслюється роль вищих навчальних закладів як центрів освіти, науки, творчості й трансферу знань [1; 4].

У цьому контексті формування інноваційної моделі бібліотечної освіти залежить, передусім, від модернізації освітніх програм трициклової підготовки фахівців за рівнями: бакалавр, магістр, аспірант на основі кращого європейського досвіду. Особливої актуальності набуває визначення критеріїв компетентності та механізмів забезпечення якості вищої бібліотечної освіти в Україні на основі здійснення аналізу навчальних планів та програм підготовки бібліотечних кадрів у провідних зарубіжних університетах, проведення їх порівняльного аналізу з особливостями національної бібліотечної освіти; введення в освітній процес міжнародних бакалаврських і ма-

гістерських програм завдяки розширенню спеціальностей, кваліфікацій, спеціалізацій відповідно до сучасних змін у суспільстві. Слід зауважити, що дані аналізу європейської бібліотечної освіти, проведеного фахівцями Бельгії, Великобританії, Данії, Іспанії, Італії, Латвії, Литви, Нідерландів, Німеччини, Норвегії, Польщі, Франції, Швеції в рамках програми ЄС «СОКРАТ» у 2005 р., свідчать про орієнтацію змісту бібліотечних навчальних курсів на різні сфери діяльності. Зокрема, акцентується увага на таких напрямках: інформаційне суспільство й організація вільного доступу до інформації; представлення культурної спадщини в електронному середовищі; менеджмент інформації та знань; історія розвитку інформації й бібліотеки; інформаційна грамотність, державне управління в бібліотечній та інформаційній сферах [6]. Важливим механізмом інноваційної моделі бібліотечної освіти вбачається впровадження програм додаткової професійної освіти, що забезпечить системність професійних партнерських зв'язків професорсько-викладацького складу ВНЗ із ринком праці [7].

Безперечно, одним із ключових механізмів розвитку освітнього процесу є поведення наукових досліджень. До перспективних наукових досліджень, на думку української дослідниці В. О. Ільганаєвої, належать: методологічне оновлення статусу бібліотек в інформаційній інфраструктурі країни; обґрунтування ринково-екологічного підґрунтя нормативних і статичних показників діяльності бібліотечних установ; доведення аналізу трансформаційних змін та їхнього впливу на бібліотеки до конкретних рекомендацій, моделей, рішень щодо організаційної, функціональної, технологічної, сервіснo-виробничої, управлінської складових діяльності бібліотек [2]. Слід додати, що в цьому напрямі особливого значення набуває здійснення науково-дослідницької роботи щодо розвитку бібліотеки в системі соціальних комунікацій разом із зарубіжними вищими навчальними закладами. Спільна діяльність сприятиме: безпосередньому обміну знаннями, взаємному методологічному збагаченню; удосконаленню існуючих методів навчання та впровадженню інноваційних; трансляції одержаних результатів студентам через навчальну діяльність; інтеграції науково-дослідницької складової на всіх циклах навчання студентів через набуття ними досвіду наукової діяльності в контакті з передовою бібліотечною наукою.

Посилюється значення трансферу знань як комплексної системи процесів, через які передаються знання, зокрема технології, досвід і навички, з метою їх практичного втілення та обговорення, розвитку, вдосконалення [1]. Водночас слід зауважити, що в науково-освітніх

колах тривають дискусії щодо третього напрямку діяльності освітніх закладів [4]. Це пов'язано з тим, що для вищих навчальних закладів знання, навички, досвід завжди є надто важливими. Зміни стосуються інноваційних видів діяльності сучасних ВНЗ відносно щодо традиційних, що посилює необхідність підтримки, управління й організації науково-освітньої діяльності. Тому прихильники нової моделі трансферу знань як невід'ємного елементу трикутника — освіта, наука, інновації — акцентують увагу на його професійній спрямованості, визначають його «третьою місією» університетів [4].

Як зазначають російські дослідники, одним із лідерів університетського трансферу знань серед країн ЄС стала Великобританія. Успішними з точки зору трансферу знань у суспільство вони називають європейські університети Австрії, Швейцарії, Швеції, Фінляндії. У деяких країнах, зокрема Німеччині, наявність в університеті структури з організації трансферу є обов'язковою умовою державної підтримки [1].

Сучасну модель розвитку вищого навчального закладу, що поєднує освітню, наукову й інноваційну діяльність, активно впроваджують поряд з технічними, економічними університетами й вищі навчальні заклади у сфері культури. Їх місце в цьому процесі зумовлюється результатами їх діяльності не тільки в напрямі підготовки фахівців для соціокультурної та соціогуманітарної сфер, але й знаннями, культурою, що ними створюються, зберігаються та передаються суспільству.

Слід зазначити, що важливим компонентом організації трансферу знань є співробітництво між освітніми та практичними закладами в напрямі підготовки кадрів. Безперечно, практична складова завжди була і залишається важливою частиною навчальних програм. Незважаючи на широке визнання виробничої практики в структурі бібліотечної освіти, цьому аспекту майже не приділяється увага в національній професійній літературі. Зарубіжні освітяни останнім часом дискутують питання щодо напрямів і стратегій розширення й удосконалення практичної підготовки студентів [5-8]. Дискусія викликана тим, що однією з найскладніших проблем у сучасній бібліотечній освіті є необхідність збереження традиційних професійних навичок поряд з розвитком нових вмінь у контексті постійних змін.

Зміни в бібліотечній освіті стосуються як змісту, так і форми. Ключовим елементом навчальних програм у європейських ВНЗ стає реалізація (трансфер) основних положень курсових, дипломних та інших наукових проектів у практичній діяльності під час виробничої практики [8]. Важливість оцінки результатів практичної

підготовки студентів, зокрема як адаптації до професії на другому курсі, а на третьому — у напрямі опанування модуля з управління бібліотечно-інформаційними процесами засвідчує англійський дослідник А. Бієрд [5]. Крім того, він відзначає взаємопов'язаність практичного навчання й подальшого працевлаштування. На цьому наголошують й інші автори [6-8].

Успішна практика формує необхідні компетенції й навички майбутнього фахівця. Тому зміни в навчальних програмах відповідно до нових вимог потребують і змін у практичній підготовці як невід'ємному елементі бібліотечної освіти. Одним із напрямів таких новацій є організація виробничої практики не тільки в бібліотечних, але й інших закладах та установах, що підвищує якість професійної підготовки студентів, сприяє їх мобільності, збільшує привабливість професії, стимулює креативне мислення [6]. Цікавим у цьому контексті є досвід факультету інформатики Загребського університету (Хорватія), в якому із середини 80-х рр. ХХ ст. підготовка фахівців для бібліотечної, архівної та музейної сфер здійснюється як цілісна система. Така практика допоможе студентам зрозуміти, яким чином різні установи й їх функції співвідносяться між собою; як рішення, що приймаються в одній сфері, впливають на діяльність бібліотек та інших інформаційних і культурних установ.

Посилюється значення міжнародної мобільності студентів та викладачів. У цьому аспекті важливе значення має міжособистісна та міжкультурна комунікація. Модернізація бібліотечної освіти в європейських країнах, передусім, спрямована на забезпечення навчання на засадах побудови нової системи соціального партнерства та соціального діалогу. Наприклад, пріоритетними напрямками діяльності ВНЗ культури та мистецтв Німеччини, Литви, Росії, в яких організовано Інститути або Центри трансферу знань, визнано [1; 4]:

- забезпечення якості освіти на засадах: оновлення освітніх програм, модернізації навчального процесу, впровадження системи внутрішнього моніторингу якості підготовки кадрів, залучення викладачів та дослідників з інших країн до розробки навчально-методичних матеріалів і викладання спеціальних дисциплін;
- сприяння академічній і студентській мобільності завдяки розширенню міжнародного співробітництва, участі в освітніх, наукових, культурних проектах і програмах;
- розвиток наукової діяльності й упровадження інновацій через організацію спільних досліджень з науковими й освітніми установами на регіональному, національному та міжнародному рівнях;
- розробка й реалізація спеціалізованих програм та проектів для

населення на договірній основі з установами, громадськими організаціями, освітніми закладами, культурними та благодійними фондами, бізнесом (наприклад, лекторат «Креативність у бізнес-середовищі», проєкт «Терапія творчістю»);

- створення додаткових можливостей для освіти й мобільності молоді на ринку праці на засадах установами тісних зв'язків з гімназіями та середніми спеціальними закладами.

Безперечно, ефективність трансферу знань залежить від рівня наукових досліджень та якості освіти. У цьому аспекті трансфер знань є вторинною функцією, що надбудовується над базовими функціями ВНЗ, на чому наголошують більшість прихильників нової моделі освіти, основаної на трикутнику знань [4]. Утім формування системи трансферу знань істотно впливає на вибір напрямів досліджень, створює умови для підвищення якості освіти, що дозволяє вважати трансфер знань одним із пріоритетних завдань вищого навчального закладу.

На нашу думку, інноваційна модель бібліотечної освіти в Україні, що базується на єдності освіти, науки, інновацій, потребує створення Українсько-європейського бібліотечного центру трансферу знань, в рамках якого можуть здійснювати спільні дослідження в бібліотечній та інформаційній сферах українські вчені зі своїми зарубіжними колегами; залучення фахівців з інших вищих навчальних закладів до викладання окремих курсів, модулів, дисциплін; проведення для викладачів фахових дисциплін, тренінгів з інноваційної методології в рамках змісту нових освітніх стандартів; удосконалення схеми двосторонньої мобільності з європейськими ВНЗ та базами практики; підвищення кваліфікації фахівців бібліотечно-інформаційної сфери для забезпечення впровадження інновацій в практичну діяльність; проведення зустрічей, семінарів, тренінгів, круглих столів щодо модернізації освіти в бібліотечній сфері на основі розробки інтегрованої інноваційної моделі багаторівневого навчання.

Інноваційна модель бібліотечної освіти на засадах трикутника знань — освіта-наука-інновації — сприятиме розвитку комунікаційного середовища ВНЗ; зміцненню взаємодії між освітніми закладами та суспільством; привабливості бібліотечної професії.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Грудзинский А. О. Трансфер знаний — функция инновационного университета / А. О. Грудзинский, А. Б. Бедный // Высшее образование в России. — 2009. — № 9. — С. 66–71.
2. Ільганаєва В. О. Резерви розвитку бібліотек : питання та відповіді / В. О. Ільганаєва // Бібліотечний форум України. — 2005. — № 4. — С. 4–10.

3. Пашкова В. С. Використання сучасних технологій у публічних бібліотеках України (за матеріалами дослідження) / В. Пашкова, І. Шевченко, Я. Хімич // Бібліотечний форум України. — 2009. — № 1. — С. 7–13.
4. Стронгин Р. Г. Университет как интегратор в обществе, основанном на знании / Р. Г. Стронгин, Г. А. Максимов, А. О. Грудзинский // Высшее образование в России. — 2006. — № 1. — С. 15–17.
5. Beard A. J. Problems of practical placements / A. J. Beard // Librarian Career Development. — 1995—3(3) — P. 10–14.
6. European Curriculum Reflections on Library and Information Science Education / Edited by L. Kajberg, L. Lørring. — Copenhagen : RSLIS, 2005. — 241 с.
7. Juznic P. Toward library and information science education in the European Union: A comparative analysis of library and information science programmes of study for new members and other applicant countries to the European Union / P. Juznic, B. Badovinac // New Library World. — 2005. — P. 173–186.
8. Kajberg L. (2003). Cross-country partnerships in international library and information science education / L. Kajberg // New Library World. — 2003. — P. 218–226.

УДК 378.147:[001.112:008]

Н. В. ЛОПАТИНА

N.V. LOPATINA

КАДРОВОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ ИНФОРМАТИЗАЦИИ КУЛЬТУРЫ

THE PERSONNEL PROVISION OF CULTURE INFORMATIZATION

Проаналізовано досвід роботи кафедри прикладної інформатики Московського державного університету культури і мистецтв у напрямі підготовки аналітиків соціокультурної сфери.

Ключові слова: інформатизація культури, кадрове забезпечення, аналітика соціокультурної сфери.

Проанализировано опыт работы кафедры прикладной информатики Московского государственного университета культуры и искусств в направлении подготовки аналитиков социокультурной сферы.

Ключевые слова: информатизация культуры, кадровое обеспечение, аналитика социокультурной сферы.

We have analyzed the experience of the Department of Applied Computer Science of Moscow State University of Culture and Arts in sphere of socio-cultural analysts' training.

Key words: informatization of culture, human resources supply, analysis of socio-cultural sphere.